

ГЛАВА XXV

СТАРОБЪЛГАРСКИ ДЪРЖАВЕНЪ И КУЛТУРЕНЪ ЖИВОТЪ ПРЕЗЪ XII—XV ВЪКОВЕ

Причини за падането на България. — Име, граници и дѣление на държавата. — Държавно и международно право. — Придворенъ животъ, боляри. — Придворни и държавни служби. — Държавната църква. — Градове. — Крепостничество. — Право, закони, събори, администрация и финанси. — Земеделіе и търговия. — Военно дѣло. — Характерни особености на народа.

Тукъ свършва нашиятъ разказъ за сждбинитѣ на срѣдновѣковното българско царство. Ако хвърлимъ сега единъ погледъ назадъ и си спомнимъ цѣлата верига промѣнливи събития, които даваха тласкъ на българския народъ въ продължение на цѣли осемъ вѣка, ще получимъ общата картина съ много мраченъ колоритъ. Въ течение на толкова много вѣкове българитѣ, не давали спокойствие на цѣлия полуостровъ, дадоха своята литература и култура на останалия православенъ славянски свѣтъ и разтърсиха съ религиозното учение на своята домашна секта цѣла южна Европа. И какъвъ прочее бѣ крайниятъ резултатъ отъ всичкитѣ имъ усилия и борби! Физически тоя нѣкога си толкова бележитъ и страшенъ народъ попадналъ подъ турско иго, а духовно — подъ гръцко владичество и въ това робско положение останалъ, докато въ последно време доказа, че историческата му задача далечъ още не е изпълнена. Отъ династиитѣ на Асеновци, Тертеровци и Шишмановци изпъкватъ доста личности, които сж съединявали политическата мъдростъ съ доста военна опитностъ. Асеновци изведнажъ схванали мисълта на великия Симеона и подчертали ясно съ приемането на титлата „царь на българи и гърци“ намѣрението си да издигнатъ върху развалинитѣ на Византийската империя велика славянска монархия. Иванъ Асень II билъ много близко до осъществяването на тази идея, а храбриятъ Михаилъ Шишманъ насмалко цѣлъ да превземе неочаквано Цариградъ. Великиятъ сръбски царъ Душанъ съ твърди крачки вързвѣлъ къмъ сжщата цель. Обаче, всички тѣзи енергични мже оставяли държавата си на приемници, които били твърде слаби, за да прокаратъ тѣхния планъ въ сжщия духъ.

Защо падна България подъ турско владичество — е въпросъ колкото важенъ, толкова и мжченъ, толкозъ повече, че подробноститѣ отъ великата борба, която опустошила въ края на XIV в. българскитѣ полета, сж ни известни само откъслечно. При все това, бихме могли да изтъкнемъ следнитѣ три обстоятелства като най-важни причини, които сж допринесли за падането на Търновското царство.

Първата причина е византинизмътъ. Българитѣ, възприемайки отъ изнемощѣлитѣ византийци закони и литература, нрави и пороци, отъ самитѣ